

Zajta Szent György-temploma

2011 június 28. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása

Még nincs értékelve

Mérték

Magyar Nemzet szombati magazinjának egyik legérdekesebb sorozatát közöljük le folytatásokban, melyben a remek Ludwig Emil megmutatja nekünk a rejt?zköd? Magyarország eldugott kincseit, melyek mellett sokszor figyelmetlenül elhaladunk a mindennapi rohanó életünk során. Vigyázzunk ezekre a páratlan kincsekre, hiszen ezek a kincsek alappillérei szeretett Hazánknak.

Tavaly december óta újra jár vonat Fehérgyarmat és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Zajta – a mai Magyarország legkeletibb – vasúti végállomása között, a korábban elrendelt forgalomszüneteltetés jóvátételeként. A 420 lakosú községgel szomszédos Kis- és Nagypeleske már Romániában van, az egykori megyeszékhely, Szatmárnémeti (Satu Mare) alig 20 kilométerre van t?le, a valamikor odáig vezet? síneket 1945-ben felszedték. A híres majtényi sík, ahol a kurucok háromszáz éve letették a szabadságharc lobogóit, szintén román felségterületen található. Ennyit a mai, 91. trianoni emléknapunkhoz.
Az Anonymus által említett, Szamos-parti szatmári vár közelében fekv? Zajta magyar szállásterület volt a X. század elejét?l; a megbolygatott templomdombon ennél régebben itt élt emberek nyomai is el?kerültek. Szatmár (Zothmar) magyar személynévi eredet? helynév, Zajta szintén az: az írásban el?ször 1314-ben Zahtaként szerepl? falu talán a Zah, Zacheus régi személynév képzett alakja, de másé is lehet. A település múltjának forrása, az 1908. évi Szatmár vármegye monográfia szerint a XIII. században a német eredet? Gut-Keled nemzetség birtokai közé tartozott Zajta.

Az 1314. esztendei perben Tiba fia Mihály osztozott fivéreivel, Lászlóval, Jánossal és Tamással a javakon, a község Tamás tulajdonába került. Hogy meddig maradt az új gazda – az Apagyi család ?se – kezén, kinek vagy kiknek a birtokába kerülhetett t?le vagy utódaitól a következ? másfél évszázadban, nem tudhatjuk, a XIV. század elejét?l 1461-ig hiányoznak a Zajtára vonatkozó helytörténeti adatok. Ebben az esztend?ben a Bekcsi és Atyai famíliáké volt Zachta, 1462-ben azonban – a fiú utód nélkül elhunyt Atyai András halálával – a szomszédos rozsályi Kunok örökölték meg az itteni földeket. 1476-ban a Mátyás király udvari köréhez tartozó Rozsályi Kun Jakab pécsi várnagy megszerezte a Gacsályi család tulajdonrészeit is, azokkal együtt olvadt be a zajtai birtok is a rozsályi uradalomba.
A falu északi szélén, dombtet?n álló katolikus templomról eddig csak az alaprajza, arányai, nyugati tornya és keletnek tájolt szentélye sejtette, hogy régi, netán középkori. Az 1987-ben elkészült Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei m?emlék-topográfia és a 2000. évi magyar millenniumra megjelent megyei középkori templomgy?jtemény is csak pár szóval utalt XV. századi részleteire, lehetséges korábbi eredetére. Az 1990-ben történt részleges renoválás meger?sítette a gyanút, hogy az újkori vakolatréteg alatt régi résablakok, déli bejárat és további elfedett részletek lappanghatnak, Zajta Szent György-temploma azonban – a közeli és tágabb környék több tucat ismert és már jórészt restaurált román kori és kora gótikus egyházának mostohatestvéreként – még két évtizedig várta, hogy végre feltáruljanak rejt?zköd? titkai.
Türelem rózsát terem: tavaly Szatmári István régésznek, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) megyei f?felügyel?jének a vezetésével megkezdték a szondázó falkutatásokat. A sz?kös anyagi lehet?ségek ellenére máris napvilágra kerültek olyan hat–nyolc száz éves építészeti részletek, amelyekb?l akár a történeti források hiányát is pótló újdonságok olvashatók ki, hipotézisek fogalmazhatók meg.
Az egyel?re csak a „f? vonalakat” feltáró vizsgálatból kiderült, hogy az egész épület téglából épült, legkevesebb két középkori periódusban. Az Árpád-kori falusi egyházak átlagméreteinél nagyobb épület téglány formájú hajójához egyenes záródású, szabálytalan négyszög alaprajzú szentély kapcsolódik, mindkét épületrész sarkain rézsútos támpillérek – vagy feltárt alapjaik – árulkodnak boltozatos mivoltukról. A szentély keleti zárófalában két, szimmetrikusan elhelyezett magas, félköríves román kori ablak került el?, a hajó déli oldalán két tölcsérablak, a nyugati homlokzat elé kilép? négyszöglet? torony emeletén szintén román stílusú l?résablak látható. Lapos,

keskeny téglákból rakták ki azt az izgalmas mintázatú, kés? román ízlés?, íves párkányzatot, amely a harangtorony homlokzatán díszeleg, a kés?bb keletkezett bejárat fölötti falmez?ben. A hajó déli oldalán el?bukkant régi kapu arra utal, hogy a toronyba eredetileg kívülr?l nem, csak a hajó fel?l lehetett bejutni. Roppant fontos a templomhajó belsejében feltárt, korai formájú csúcsívekkel záródó fali fülkék láttán felmerül? kérdés: vajon kiknek és min? célra készültek ezek? Az egy méter vastag téglafalakban az északi oldalon hét sorakozik egymás mellett, a déli oldal kapujától nyugatra négy, a szentély felé egy – összesen 12 – ül?fülke látható, épp annyi, ahányan az apostolok voltak. A rejtély megoldását talán segíthetik a vakolat- és festékrétegek alól most el?bukkant freskók alakjai, bár ?k kés?bbr?l, a XIV–XV. századból származhatnak.
Egyenes záródású román kori templomokat nagyobb számban találunk a Nyírségben, jellemz?en a Gut-Keled nemzetség XII–XIII. századi birtokain, a Szamos mentén és a Tiszaháton is. A bajor Vencellin – magyarosan: Vencsell?, Szabolcs község szomszédjában! – lovagtól származó família volt a legels? magyarországi premontrei monostor, az 1120-as években alapított váradhegyfoki kegyura. Még el?bb Gizella királyné telepített erd??röket a szatmári határra, a Szamos partján alapított Németibe, a tatárjárás után IV. Béla fia, István herceg uralkodói székhelye volt Szatmár vára. A közeli Zajtán esperesi vagy f?rangú kegyúri templom épülhetett, az ebben az id?ben épült premontrei családi-nemzetségi templomok keleti szentélyfalán sok helyen látni az országban a zajtaihoz hasonló magas ikerablakokat. Ki tudja, milyen összefüggések lehetnek még e különleges templom, valamint a XII. és XIV. század közötti id?b?l hiányzó helytörténeti adatok között?
Zajta sokat szenvedett a török és a labanc háborúk során, 1671-ben császári zsoldos sereg rombolta le a falut, lakossága elmenekült. 1767-t?l német ajkú katolikus telepesek érkeztek a helyükbe. Amikor gyökeret vertek, és 1789-ben hozzáfogtak az elhagyott templom újjáépítéséhez, a munkával megbízott Bitheuser szatmári épít?mester lerajzolta a vakolatlan téglából épült falakat és a gúlasisakos régi tornyot. 1819-re lett kész az új, barokk stílusú harangtorony, a templom a XIX. század végéig nyerte el a mostanáig látható küllemét.
Budapestr?l majd négyszáz kilométeres autózással juthatunk el az államhatáron lév? Zajtára, de megéri. Reméljük, mihamarabb gyönyörködhetünk a méltó módon, eredeti formájában helyreállított középkori épületben, Magyarország legkeletibb m?emlék templomában.

Ludwig Emil, mno.hu

Ajánló